

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

О Д У Н А В К А.

№ 33.

У Суботу 12. Августа.

1844.

МАЧЪ И ЛИРА.

Бритка Ђорда сама проговара
 У бѣломе двору јоначкоме:
 „Ніе мунѣ у руци Перуновой,
 „Нит' е стрѣла изъ неба смртоносна,
 „Што ѿ мачь бриткій у десници крѣпкой. —
 „Кадъ десница Даворова сине
 „Свѣтломъ ѿордомъ усредъ поля равна:
 „Мыслишь, побре, да пламень огнѣный
 „Усредъ поля мунѣ е зажего,
 „Што вериге робовске разтапля,
 „Изъ верига бриткій мачь се куде,
 „Те ко тица за злотворомъ лети.
 „Мачь е славанъ, и да му е слава! —

То слушала лира јворова;
 Јена лира сама проговара
 У бѣломе двору јоначкоме:
 „Небудали, бритка ѿордо свѣтла!
 „Веѣа ѿ слава лире седмогласне,
 „Коя сужио одъ слободе гласе
 „У срдашце пѣва у пѣсеница,
 „Пуне милогъ слободе слутеня,
 „Докле јонакъ витежкій се наѣ,
 „Кон ѿорду припасати знаде.
 „Те кадъ сврши, што му Богъ наручи:
 „Тко му пѣва дѣла та витежка?
 „Бритка ѿорда пѣвати незнаде!
 „Тко му носи славу одъ јоначтва
 „У пѣсеници одъ уста до уста,
 „И одъ вѣка до вѣка по свѣту?
 „Тко бы знао садъ Краљвињъ Марка,
 „Тко бы славна Милошъ Облиѣа,
 „Да ніе было у гори јвора,
 „Да се свіе лира јворова,
 „Да е' узъ лиру пѣваю јонаци?
 „Што бы сѣдый слѣпаць безъ очица,

„Да нечуе гусли јворовы? —
 „Лира ѿ славна, и да ѿ ѿ е слава!

То у двору јонакъ саслушао,
 Те онъ наше ѿорду позлаѣну,
 И узимѣ лиру седмогласну,
 На одлази у войску цареву.
 Лиру јену разигра на пољу,
 А потегну мачь огнѣнотъ плама,
 Ману јонакъ ѿордомъ у десници:
 Живимъ огнѣмъ равно полѣ плану,
 А на крилы врази одлетнше...
 Вериге се робске разтопише...
 А слободе богви јонака
 Вѣнча вѣнцемъ зелен-ловорике.

Здравъ се јонакъ двору повратио,
 До двора е пѣсју изпѣвао
 О јоначтву уза лиру глатну,
 Не о своме, него са блѣ свое.

Слава ѿ твоя, витеже пѣсениче!
 Огнь. Острожинскій.

СРБИЈА ЗА ВРЕМЕНА ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА. ПѢГОВЪ ЗАКОНИКЪ.*)

Првобитне границе старе задунавске Србије биле су на сѣверу: рѣке Сава и Дунав; на истоку: рѣка Морава, Ибаръ и градъ Раса (данашњи Новпазаръ); на југу: рѣка Бољна съ градомъ Скадромъ; на западу пакъ: брда, кој се протежу међу рѣкама Босномъ и Врбасомъ, и одъ извора Врбаса къ ушћу Цетинѣ

*) Изъ могъ рукописа: „Сравниѣне Законика Цара Србскогъ Стефана Душана Силногъ са најстарињъ земалскимъ уредбама у Ческој“

до ядранскога или синѣга мора. Сусѣди Срба на истоку были су Бугари, на западу Хрвати. Цареви византійски присвојавали су себи у најстарија времена право врховне владе надъ Србима, кое су ипакъ по окружјима собствени њиови жупани управљали. Међу жупанима было е неколико „велики жупана,“ кои су често сређно бранили самосталностъ свою одъ Биантинаца и други сусѣда. —

Найпосле у другој половини XII. вѣка Стефанъ Неманя, великій жупанъ Рашкій одъ г. 1159, особито по смрти цара Манойла, независнымъ себе учини, и тимъ кодъ Срба оснуе краљвску династію. Династія ова трајала е у Србији два читава вѣка и државу свою сређнимъ войнама разширила на югъ и на истокъ. — После Неманѣ, кои се г. 1195 покалуђерио, владао е сынъ његовъ Стефанъ, презименомъ Првовѣнчаныи, до г. 1224; за њимъ пакъ три његова сына: Радославъ до г. 1230, Владиславъ до г. 1237, и Стефанъ Урошъ, презименомъ Великій Краљ, одъ г. 1237 до 1272; за њиме његови синови: Стефанъ Драгутинъ до г. 1275, и Стефанъ Милутинъ, презименомъ Светый Краљ, одъ г. 1275 до 1321; одъ године пакъ 1321 до 1336 последнѣга сынъ Стефанъ Урошъ, презименомъ Дечанскій, отаць цара Стефана Душана, о комъ ћемо да говоримо.

Већъ Стефанъ Неманя државу е Србску разпространио на югъ и истокъ, а између наслѣдника његовы Стефанъ Милутинъ многе е земљь отео Биантинцима и Бугарима. Али највећимъ освојителѣмъ на престолу Србскомъ, одъ г. 1336 до 1356, было е нашъ Стефанъ Душанъ, презименомъ Силный. — Онъ е, осимъ Србије, у моћны руку свои држао и читаву Маћедонию, Арнаутску, Тесалию и Епиръ, тринаестъ е пресређны ратова водіо съ Грцима, присвојо себи насловъ Цара, сыну пакъ своме насловъ Краля. — Само нагла смртъ, усредъ витежкога воеваня, недаде му, да добые Цариградъ и пренесе читаву грчку државу на Србе. То се догодило управъ оне године (1356), кадъ су Турци најпрво силовито насрнули на Европу.*)

*) I. K. Engel — таи вредный побратимъ Славенубителя Гебхарда — начертало е овога узвышенога владоца примъ боима — и само у овакомъ облициу досады

У народу Србскомъ овога времена была су четири чина: духовный, племенитый, грађанскій и селянскій. — Само прва два чина уживала су политична права.

Чинъ духовный види се да е кодъ Срба было велике власти, као што е занста надъ великими иманяма и господаріо. У овай спадау: еданъ патриархъ, око 20 митрополита и владика (архиерея), много игумана, свештеника (попова) и калуђера (монаха).

Племенници, као и у Ческой и Польской, были су двояки, т. е. велики и мали, Србски: властели и властеличители. У редъ првы (т. е. велики) спадали су: кнезови (comites), велможе или боляри, и просто властели, међу њима такођеръ гди-гди е рѣчь и о властелу стегоноши (стегоноша-заставникъ баряктаръ). Властеличители или властеличици (властеличићи?), были су то, што у Чеха vládykové (слободняци, властници) и dědináci (баштинници). Спрођу простоте и поданика племенници називали су се проњари, господарп.

Царски и земальски чиновници — войнички и политични — безъ сумњь су были изъ племенитого чина. Жупани у законику Душановомъ већъ се више ненапомяно, ако се и често ту говори о жупама (малы жупа много е было). Войнички чиновници именовали су се: войводе, краиштници, кефалие (капетани, поглавари); међу политичними налазимо: судіе, кнезове (comites), примикирије (primicerii), владалце, прѣстайники и челвике. Какова е дужность была последнѣи, незнамо. — Пре тога, у XII. вѣку, напомяли су се уобште само десетници, петдесетници, стотници и тисућници. Но у доцнѣ доба о њима нигда говора нема, осимъ о стотницима.*)

га познае Европа. „Quisque praesumitur bonus“ (т. е. о свакомъ се предпоставля да е добаръ) обще е правило, али не за Славене, у ова два превећь добромыслећа историка. То има свой узрокъ: тимъ лакше е было доказати, да се Славени онда текъ спасти могу, кадъ се понѣче и помаћаре.

*) Рѣчи ове, за испытатель стародавны права, по нашемъ мнѣнью, врло важне, узели смо изъ Г. Шафарика исторіе Србскога княжества (у рукопису), а такођеръ и изъ Домцианова живописа Стефана Неманѣ. Мѣсто стотника доцнѣи су заступани, по Луциу, кнезови (comites).

Грађани имали су повластице или привилегије своје већ за времена Душанова, и свуда су били слободни, али без сваке политичне моћи. Житељи по градовима били су већиномъ трговци.

Люди сеоски именују се узаконима меропси (неронси), себри, и отроци. Каква је међу њима разлика била, не можемо садъ јачно казати. „О меропсима“ свагда се говори као о тежацма или ратарима; „себръ“ чини се да је значило уобште не-„властелина“ или противно „властелину“ или „племенику:“ тако на пр. свакој меропхъ могао је бити себръ, али свакој себръ не меропхъ. Мислимо да су „отроци“ били притяжаніе господара и нису се могли преселити куда на другу страну (Hörige, Leibeigene). Осимъ овы поданика находимо такођеръ селяке подъ именовъ покоренъ народа, као што су: Власи (пастири), Арбанаси (Арнаути), Цакони и Саси.

Законодавство и общтинско управљањ земљ уређивало се свагда на збору (земальскомъ сабору, скупштини, діети). Овамо долазили су выши духовници и племенци велики и мали. И Душановъ законикъ био је на такой скупштини, съ привольнѣмъ своју, изданъ и потврђенъ године 1349 дана 21 Мая, а по другій путъ г. 1354 незнанога дана.

Надпись и почетакъ овога законика есте:

„Законъ благовѣрнаго цара Стефана, влѣтъ 6857 индиктисна 2, въ праздникъ възнесенїа господна, мѣс. Маїа 21.“

„§. 1. Сижѣ законникъ поставлаемъ ѿ православнаго събора нашого, съ прѣосвѣщеннымъ патрїархомъ Куршанникѣмъ, и вѣсѣми архїерей и црковници малими и великими, и мною благовѣрнымъ царемъ Стефаномъ, и вѣсѣми властели царства ми, малимиже и великими.“

Закони, г. 1349 уређени, свршую се съ параграфомъ 135. За њимъ је простый надпись „Влѣтъ (-1354), индиктиснъ седмы,“ и безъ дальгъ поговараня одма иде §. 136 до 200. Съ овимъ је коначъ законнику.

Г. Шафарикъ у Бечкимъ лѣтописима за литературу г. 1831*) обширно је говорио о рукописима, у којима се законикъ тај сачувао. — Читателъ, кои је радъ што више о њима знати, нека тамо погледа. — Овде у кратко само на-

поминѣмо, да најстари и најльшій, али не подпуный рукописъ есте одъ године по прилици 1390; најмлађій пакъ, али најподпунїа је одъ г. 1700. — Јоштъ рећи ваља, да је законикъ Душановъ печатанъ Србски у IV. части Раїћеве исторїе, а њѣачки у Енгеловой исторїи Србїе и Босне*). Али ово нїе правый Душановъ законикъ, него неуредна смѣса: ту су ти и њгови закони и Властаресовъ правилникъ (т. е. црквено право)! Тај текстъ мора бити посао каквога пукога невѣшта, кои га је јоштъ и смѣшницама погрѣшкама наружио. — У „Србскомъ Лѣтопису,“ г. 1828 свез. 3 и 4., стои текстъ рукописа г. 1700, гди су многи листови и членови одъ писара преметнути, и на правомъ мѣсту нису стављени. — Овај важный споменикъ Славенскога законодавства нїе дакле досадъ критично изданъ. Такавъ ћемо онда текъ добыти, кадъ Г. Шафарикъ намышљна своя „Monumenta Serbica“ печата.

М. Поповићъ.

СЛАВЕНСКА ПРОЧИТАВАЊА.

(Продуженїе.)

О прочитавањима у Казану може се судити изъ предговора, кои је пре краткогъ времена изданъ и одъ окружногъ осмотрїтеля потврђенъ био. У почетку упознае профессоръ слушателъ са Славенскимъ колѣњима, почемъ границе њїовомъ езьку поставља, и поглавитїе историческе догађае изъ њїовогъ живота до 14. столѣтїа покае. Затимъ прелази на кратко теорїю Србскогъ, Словенскогъ, Ческогъ, горњо-Лужичкогъ, Польскогъ и Славенскогъ црквеногъ езька, и на свеобшта осмотрїенїа, која међутимъ сравнителну грамматику славенски езька заступити мораю. На коначъ показуе своимъ слушателѣмъ прегледъ Славенске литературе, старе и среднѣ изъ 14. — 15. — 16 — 17 — 18. столѣтїа, и нове, која представља тежењ Славена, да оснују собствену, изъ живота свогъ изцрпљну литературу. — Признати се мора, да тај планъ много заузима. — Прочитавањя за неко време мораю се прекинути, ако профессоръ отиде путовати по Славенскимъ земляма.

*) Jahrbücher der Literatur Band 53, Anzeigebblatt, Seite 38 — 43.

*) I. C. v. Engel, Geschichte von Serbien und Bosnien. Halle 1801 in 4. S. 293 — 310.

За прочитавања у Москви скроенъ е други планъ. Профессоръ е себи за цѣль поставио, да све Славене монографически, едне за други-ма промотри, и то е почео одъ Чеха. Њгова учепость, њгова ревностъ и љубавъ къ свему, што е Славенско, емствуе намъ за добаръ успѣхъ. Њгови слушатели особито га похваљую.

Прочитавања у Петрбургу по истомъ плану, као и у Москви, уређена су и на четири године раздѣљна: профессоръ почињ са прегледомъ јужны Славена, съ овы предази на Чехе и Словаке; затымъ на Пољаке и Лужичане; у четвртој години занимаће се сравненіемъ граматике своју Славенски нарѣчја. У езиковскомъ или филологическомъ смотренію особито можемо одъ њѣга изредна, оштроумна, и строго на достопааметности основана сачиненія очекивати. Међу свима новимъ филолозима Прейсъ безъ свакогъ противорѣчја прво мѣсто заузима.

У Харкову држе се прочитавања по истомъ уређенію, ал' сравнителне граматике нема тамо; но на мѣсто ове, труди се профессоръ побудити вниманіе благородства за народностъ и народно књижество.

Берлинъ, Пожунъ, Вратислава, Казанъ, Липска, Москва, Паризъ, Петрбургъ, Харьковъ, већѣ имаю Славенски прочитавања; Дорпатъ, Кіевъ, Ніежинъ, Одеса, Ярославъ, Варшава и Познанъ, Прагъ и Пешта, Загребъ и Београдъ,*) Бечъ и Львовъ очекую иѣ. — Кадъ ли ће се ова очекивања испунити? — Испунитће се, кадъ се ново Славенско племе болъ уразуми и изобрази, и кадъ себе самогъ болъ позна, па ће и разговетно изказати своя тежениа и свой духъ.

Но кое е управъ то ново племе? Ёл' гомила младѣна, кои узвыщеность и славу Славена, њѣову храбрость, њѣова дѣла, њѣовъ мученичскій вѣнацъ у прошлости, и вѣнацъ безсмртія у будућности траже? кои се труде показати, за што се падметати и како обходити, како се препирати и помирити, шта љубити, шта ли мрзити валя?... та гомила виче и бори се, поћути за неко магновеніе, и чуе се на ново радостъ, препираниа и борбе хипотеза и ватра ненарушеногъ сна. Съ наукама се ова гомила незадовољава, она се съ њима занима

*) Овде е већѣ Г. Др. Янко Шафарикъ почетакъ учивію. Прим. њѣм. прев.

ладнокрвно, или бѣжи одъ њѣи као вукъ одъ замке и гвожђа. Заиста ли ова гомила саставля ново племе Славена?... Не. Такова гомила е тврда љуска, у коју време сирыва то, што њно у животъ позыва. Оно племе, съ коимъ се новъ животъ Славена започињ, невиче, него спомыињ се свои напредака, неснажи се и ненадима суетнимъ разглаголетвама у часописима и своеславіемъ, него се крѣпи помысломъ, да се душевна снага на дѣланъ свикнути, задржати и развити мора.

(Конацъ слѣдуе.)

ИСКРИЦЕ.

V.

Твоя небыяше кошуля свилена, Крстителю властный, али подъ оштринномъ вуне гораше племенита душа, украшена танкимъ мыслима. Медъ лужкій (шумскій) рана твоя быяше, а не шећеръ; ништа манъ, медъ е и оно; као простъ пукъ жалостанъ и онъ е одъ нашега народа. Тврдо и сиромашно питаињ ніе ти сметало велика чувства. Ёръ права крѣпость и сладость права заедно долазе, заедно и отиду. Сиромашъ быяше Јованъ светый, али гласъ њѣговъ далъ е допро, него толики кнезова, насіћены са свима радостима живота. Ніе оно што улази у тѣло, него што излази изъ душе могућность е и дика; тво се смѣе, неможе да виче. Ніе Исусъ међу срдарима тражио крстителя свога, жуляява быяше рука, коя се е подигнула надъ најльпшимъ одъ сынова човечіи. Онъ е живіо съ медомъ лужкимъ, живіо е доста, да посрами и повлаши краля печистого, да види яганьца божіега, да га прикаже свѣту, и да свое име прослави Исусовымъ крозь царства и вѣкове.

НОВЕ КЊИГЕ.

Искусный земледѣлецъ Чича Срећко и њѣгови со-вѣсти Србскилъ селлцила у доководстеу, землѣдѣлію, скотоводстеу, пчеловодстеу и селлодѣлію. Одъ А. Николића. II. Свезка. У Бѣограду, печатано у Типографіи Княжества Србскогъ. 1844. — На 8-ку, стр. 148.

Збирка разны полезны предмета. Второ изданіе за годину 1844 скупіо, превео и у редъ ставіо Јованъ Петровъ, Архиваръ и Регистраторъ Суда Окр. Београдскогъ. Трећа часть. У Београду, у књигопечат-нии Княжества Србскогъ. 1844. — На 8-ку, стр. 155.

Учредникъ Милошъ Поповићъ

Издано и печатано у Правителственой Књигопечатни у Београду

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА